

Sammlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 119 1998

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Göteborg: Lars Lönnroth, Stina Hansson

Lund: Per Rydén, Margareta Wirmark, Eva Hættner Aurelius

Stockholm: Ingemar Algulin, Anders Cullhed

Uppsala: Bengt Landgren, Johan Svedjedal, Torsten Pettersson

Redaktörer: Hans-Göran Ekman (uppsatser) och Claes Ahlund (recensioner)

Inlagans layout: Anders Svedin

Distribution: Svenska Litteratursällskapet,

Litteraturvetenskapliga institutionen, Slottet ing. A0, 752 37 UPPSALA

Utgiven med stöd av

Humanistisk-Samhällsvetenskapliga Forskningsrådet

Bidrag till *Samlaren* insändes till Litteraturvetenskapliga institutionen, Slottet ing. A0, 752 37 Uppsala. Samtliga insända uppsatser granskas av externa referenter. Ej beställda bidrag skall lämnas först i form av utskrift och efter antagning även på diskett i något av ordbehandlingsprogrammen Word for Windows eller Word Perfect.

ISBN 91-87666-14-6

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by
Gotab, Stockholm 1999

ning inte längre är något blott "önskvärt" eller "spännande", utan såväl i sin samtidsinriktade som i sin historiska form *nödvändig* för att förstå vår egen tids konstnärliga verksamhet. Ett interartiellt betraktelsesätt skärper dessutom den blick forskaren riktar mot den konst-
 art han främst ägnar sina analyser.

Roland Lysell

Bjarne Fidjestøl, *Selected Papers*. Edited by Odd Einar Haugen and Else Mundal. Translated by Peter Foote (The Viking Collection. Studies in Northern civilization, 9). Odense University Press 1997 (406 pp.).

När den 56-åriga Bjarne Fidjestøl den 9 februari 1994 plötsligt segnade ner död i talarstolen mitt under en föreläsning i Bergen, avbröts i förtid en originell och nyskapande insats inom den norröna litteraturforskningen. Det nyskapande byggde framför allt på Fidjestøls ovanliga förmåga att kombinera traditionell filologi med modern litteraturvetenskaplig teori och textanalys. Därtill hade han – förutom bred humanistisk lärdom och ovanlig öppenhet för nya tankar – en stark känsla för poetisk form, utvecklad också i hans litterära översättningar från isländska och ryska. Hans verksamhet som forskare, litteraturtolkare, översättare, lärare och folkbildare gjorde honom inte bara respekterad utan också varmt avhållen i alla läger, samtidigt som den förde honom till banbrytande resultat, speciellt vid interpretationen av skaldedikt, denna den mest svårgenomträngliga av fornordiska genrer.

Själv gjorde Fidjestøl aldrig anspråk på banbrytarens heroiska kämparoll. Hans framtoning var nästan evangeliskt fridsam och lågmäld, hans vetenskapliga produktion anspråkslös i tonläge och omfång. Det mesta publicerades på nynorska i skrifter med begränsad, ofta lokal spridning. Doktorsavhandlingen, *Det norrøne fyrstediktet*, framlades först 1982, samma år som han tillträdde professuren i norrön filologi vid Universitetet i Bergen. Hans andra större arbete, som behandlar Eddadiktarnas datering, väntar ännu på sin utgivning. Merparten av det han skrev, också hans korta texter, har dock i efterhand visat sig vara av utomordentlig betydelse för den internationella forskningen. Ett par av dessa texter har för övrigt, glädjande nog, publicerats som recensioner i *Samlaren* 1987 och 1988.

Det finns därför anledning att vara tacksam mot hans kolleger i Bergen, Odd Einar Haugen och Else Mundal, som nu sammanställt ett urval av Fidjestøls (kortare) vetenskapliga studier på engelska. Översättningen har ombesörjts av Londonprofessorn Peter Foote, själv framstående filologisk expert på det norröna området. Texterna har grupperats i fem avdelningar som någorlunda svarar mot Fidjestøls olika verksamhetsområden.

Första avdelningen, "Skaldic studies", behandlar skaldedikten, Fidjestøls främsta specialitet som forskare. Teoretiskt mest banbrytande i denna avdelning är "The kenning system. An attempt at a linguistic analysis", en studie inspirerad av fransk lingvistisk teori, som Fidjestøl stiftat bekantskap med under sin tid som norsk lektor i Strasbourg på 60-talet. När uppsatsen publicerades 1974 vållade den debatt i tidskriften *Maal og Minne* (där Peter Hallberg uppträdde som opponent), men dess synsätt kan numera sägas vara allmänt accepterat, i varje fall bland yngre forskare. Mer traditionella men rika på empiriska resultat är ett par uppsatser om skalderna Arnórr Þórðarson och Þjóðólfr ór Hvini (den senare mest känd i vårt land som författare till "Ynglingatal", den gåtfulla dikten om de tidigaste sveakungarna i Uppsala). Av litteratursociologiskt intresse är "Have you heard a poem worth more?", som utreder fursteskaldernas ekonomiska villkor. Min egen favorit bland skaldestudierna är dock "Skaldic poetry and the conversion", där Fidjestøl med mentalitetshistorisk lärdom och textanalytiskt skarpsinne diskuterar kristendomens inflytande på skaldediktens tematik och formspråk.

Andra avdelningen, "Saga studies", inleds också den med en strukturalistisk klassiker från 70-talet, "Algirdas Julien Greimas and Hrafnkell Freyrgoði. Semiological models applied to an Icelandic saga". Det intressanta med den studien är väl i dag knappast det semiologiska modelltänkandet, som lånats från Greimas, utan snarare Fidjestøls diskussion av hedniskt och kristet i Hrafnkellssagan, ett ämne som på sin tid var häftigt omdebatterat. Ett par andra värdefulla bidrag till denna avdelning handlar om förhållandet mellan europeisk/hagiografisk och norrön tematik i kungasagorna om Olav den helige. En motsvarande text om Olav Tryggvasons saga, "Óláfr Tryggvason the missionary", bär dock i alltför hög grad spår av sitt ursprung som predikotext, framförd från predikstolen i Mosters kyrka i samband med firandet av Olav Tryggvason som Norges apostel. Här hade det enligt min mening varit bättre att översätta någon annan sagastudie, till exempel Fidjestøls utmärkta opposition på Tommy Danielssons strukturalistiska doktorsavhandling om ättesagan (*Samlaren* 1987).

Tredje avdelningen, "Prose and poetry", innehåller studier som behandlar förhållandet mellan skaldedikt och sagaprosa, ett av Fidjestøls favoritämnen. De två första uppsatserna, "Icelandic sagas and poems of princes" och "Skaldic stanzas in saga-prose", är mycket kompetenta men ganska allmänt hållna och bringar inte så mycket ny kunskap. Desto mer intressanta är "The tale of Haraldr harðráði and Þorgils the fisherman" och "See what happens, compose on it later", som båda bjuder på skickligt filologiskt utredningsarbete, helt övertygande vad gäller resultaten och samtidigt av principiell bety-

delse för att förstå den muntliga skaldetraditionens villkor.

Fjärde avdelningen, "Literary history", består helt av ett 30-sidigt utdrag ur den litteraturhistoriska handboken *Norsk litteratur i tusen år* (1994), där Fidjestøl svarade för medeltidslitteraturen – och genomförde sitt uppdrag med sådan briljans att verket mycket snart framstod som "en milstolpe i norrön forskningshistoria" (för att citera min egen recension i *Edda* 1/95). Utdraget, som här fått titeln "Norse-Icelandic composition in the oral period", innehåller inte bara en briljant diskussion av den muntliga traditionens natur (delvis baserad på amerikanska teoretiker som Walter Ong och Carol Clover) utan också en delvis ny klassificering av Eddadiktarna på grundval av deras berättarteknik och formspråk. Också andra partier av denna handbokstext hade förtjänat att lyftas ut på motsvarande sätt och presenteras för internationell publik, t ex Fidjestøls radikalt nyskapande diskussion av hävdvunnen periodisering på den norröna litteraturens område.

Femte och sista avdelningen, "In lighter vein", innehåller tre populärvetenskapliga kåserier om kvinnosynen i sagorna, riddarromantisk sagadiktning och Snorre Sturlasson som europeisk humanist. Rubriken "in lighter vein" antyder att det här mest skulle vara fråga om lättviktiga bagateller, men så är faktiskt ingalunda fallet. Också här finns nämligen nya resultat och analyser av stort intresse, t ex Fidjestøls skarpsinniga genusresonemang om "the woman as spectator" i skaldedikten eller hans virtuosa analys av en riddarromantisk kärleksnovell, "Laustik", som ingår i *Strengleikar*, den norröna prosaöversättningen av Marie de France' bretonska *lais*.

Överhuvudtaget måste man beklaga att utgivarna inte givit mer utrymme åt Fidjestøls litterära textanalyser, eftersom han på det området stod i särklass bland norröna filologer. Man hade sålunda enligt min åsikt haft anledning inkludera hans lilla skrift *Sólarljóð. Tyding og tolkingsgrunnlag* (Bergen, Oslo, Tromsø 1979, 74 pp.), förmodligen det allra bästa exemplet på Fidjestøls lysande egenskaper som diktläsare och hans eminenta förmåga att förena filologiska och litteraturteoretiska perspektiv. Visserligen har islänningen Njörður Njarðvik senare (1993) publicerat sin doktorsavhandling om samma dikt, men Fidjestøls fjorton år äldre analys kommer att stå sig som den överlägset bästa och dessutom som den mest moderna vad gäller textanalytisk metodik.

Även om det här urvalet av Fidjestøls texter – tillika med utgivarnas kommentarer – har en viss slagsida åt de (konservativt) filologiska domäner där översättaren Peter Foote har sin hemvist, finns all anledning att lovprisa såväl översättningen som utgåvan i sin helhet. Förhoppningsvis kommer vi snart också att få läsa Fidjestøls postuma och sedan länge emotsedda bok om Eddadikter-

nas datering. Enligt uppgift skall den före slutet av 1998 utkomma i den köpenhamnska skriftserien *Bibliotheca Arnamagnæana*.

Lars Lönnroth

Skeptikernas dilemma. Texter om Willy Kyrklunds författarskap, red. Vasilis Papageorgiou. Brutus Östlings Bokförlag Symposion, Stockholm/Stehag 1997 (176s.).

I den kritiska antologin *Skeptikernas dilemma* kan man ana en urvalsprincip, eller kanske snarare en arbetsfördelning: redaktören och/eller författarna har försökt täcka in hela Willy Kyrklunds författarskap. Redaktören själv bidrar med ett slags inledningssessä och ett avsnitt om pjäsen *Medea från Mbongo* (1967); det senare kompletteras av Roland Lysells utläggning av pjäsen *Gudar och människor* (1978). Kyrklunds tidigare novellistik eller kortprosa behandlas i en text av Arne Florin, medan de mer sammanhållna samlingarna *Den rätta känslan* (1974) och *8 variationer* (1982) uppmärksammas i två separata uppsatser av Ulf Olsson respektive Johan Dahlbäck. De originella reseskildringarna från femtiotalet karakteriseras i en text av Jonas Ellerström. Det centrala verket *Mästaren Ma* (1953) får som sig bör en egen kommentar med en essä av Per Erik Ljung, och slutligen har Magnus Florin tagit sig an Homerosomskrivningen *Elpēnor* (1986). Till dessa skall läggas en omtryckt tidsningsartikel från 1995 av Peter Luthersson, föranledd av samlingsvolymen *Prosa* från samma år, samt en vidare anlagd studie av "diabolin och kylan" i författarskapet av Gunnar Arrias.

Större delen av Kyrklunds författarskap underkastas sålunda kritisk granskning, oftast i en tämligen fri, essäistisk form. Vad som möjligen saknas är den särskilda behandlingen av Kyrklunds på sätt och vis djärvaste bok *Polyfem förvandlad* (1964), respektive hans i många läger populäraste, *Solange* (1951; en inte ovanlig felbedömning är att den senare skulle vara mer konventionell och mindre komplex än andra Kyrklundtexter; den förtjänar otvivelaktigt en noggrannare utredning). Antologin är emellertid inte avsedd att fungera som en samordnad exposé över författarskapet: frågeställningar, infallsvinklar och framställningssätt skiftar avsevärt i de olika bidragen. Skribenterna avhåller sig inte heller ifrån att i förbigående diskutera andra texter än den som står i fokus, när så anses vara påkallat. På så vis figurerar även *Polyfem förvandlad* och *Solange*, liksom den underliga "romanen" *Tvåsam* (1949) och den sena moraltraktaten *Om godheten* (1988), i antologin.

"Helig, helig är Willy Kyrklund vorden" lyder rubriken på Peter Lutherssons bidrag, och han fortsätter: "I jubelkören ingår både grånade litteratörer och späda trendskrivbenter" (s. 21). Tar man *Skeptikernas dilemma*